הַבַּיִת מָאָה בְּשִׁבְילֵן עד עצרת, שכך הוא דינו של שדה אילן שמותר לחורשו עד עצרת של שנה שישית. ויש ללמוד מכאן ששיעור יניקת כל אילן הוא שליש מבית סאה, שהרי שלושה אילנות יונקים מבית סאה אחד. כַּמָּה הֲווּ לְהוּ – כמה הוא שטחו של בית סאה, תְּרֵי אַלְפֵי וְחַמֵּשׁ מֵאָה גַּרְמִידֵי – אלפיים וחמש מאות אמות מרובעות. לְכָל חַד כַּמָּה מְטֵי לֵיהּ – כמה מתוך כך מגיע לכל אילן משלושת האילנות, תַּמְנֵי מֵאָה וּתְלָתָן וּתְלָתָא וְתִילְתָא – שמונה מאות ושלושים ושלוש אמות ושלישׁ, נמצא דַּאֲבַתְּי נְפִישֵׁי לֵיהּ הְעוֹלָא – עדיין שיעור יניקת האילן לדברי עולא גדול מן השיעור המפורש במשנה, שהרי לדברי עולא שטח יניקתו של כל אילן הוא אלף עשרים וארבע אמות מרובעות.

מתרצת הגמרא: לֹא דָּק – לא דקדק עולא בדבריו, מאחר ששיעור יניקת האילן לדבריו קרוב לשיעור שנתבאר במשנה.

מקשה הגמרא: אֵימוֹר דְּאַמְרִינָן לֹא דָּק, לְחוּמְרָא – אימתי יתכן לומר שלא דקדק בדבריו, כשאומר כן להחמיר, אלא לְקוּלָּא לֹא דָּק מִי אַמְרִינָן – אך האם אומרים שלא דקדק בדבריו להקל, ודאי שאין אומרים כן, וכיצד יתכן שעולא הוסיף על שיעור יניקתו של אילן יותר מן המבואר במשנה, ופטר את בעל האילן מהבאת ביכורים שלא כדין.

מתרצת הגמרא: מִי סָבְרַתְּ בְּרִיבּוּעָא קָא אַמְרִינָן – האם סובר אתה שכוונת עולא היתה שהאילן יונק שש עשרה אמה לכל רוח בריבוע, אין הדבר כן, אלא בְּעִינּוֹלָא קָא אַמְרִינָן – כוונתו שיונק שש עשרה אמה בעיגול לכל רוח. דהיינו, מתחילה סברה הגמרא שלדברי עולא יש למדוד ריבוע של שלושים ושתים אמה על שלושים ושתים אמה שבמרכזו עומד האילן, ומן האילן יש שש עשרה אמה לכל רוח, ובאשר יש בתוך ריבוע זה שדות של אחרים, אין מביאים ביכורים מאילן זה. ומאחר ושטחו של ריבוע של שלושים ושתים אמה על שלושים ושתים אמה הוא אלף ועשרים וארבע אמות מרובעות, נמצא ששיעור יניקת האילן לדברי עולא גדול מן השיעור של שמונה מאות ושלושים ושלוש אמות ושליש שנתבאר במשנה. אמנם עתה מבארת הגמרא שלדברי עולא יש למדוד מסביב לאילן עיגול של שש עשרה אמה לכל רוח, ושטחו של עיגול [הנמצא בתוך ריבוע] קטן הוא מן הריבוע, מאחר שאין לו זויות. ולפיכך אין שיעורו של עולא סותר לשיעור המפורש במשנה.

שבה הגמרא ומקשה: מִכְּדֵי – הרי כַּמָּה שטחו של הַמְרוּבָּע יוֹתֵר עַל שטחו של הָעִינּוֹל שבתוכו רְבִיעַ. דהיינו, ששטחו של העיגול שבתוך הריבוע הוא שלושה רבעים משטחו של הריבוע, ואם כן יש להוריד רבע מן אלף ועשרים וארבע אמות, פָּשׁוּ לְהוּ שְׁבַע מֵאָה וְשִׁתִּין וְתַמְנְיָא – נשארו שבע מאות ששים ושמונה אמות מרובעות, שזהו שטחו של עיגול שבמרכזו האילן ויש ממנו שש עשרה אמה לכל רוח [דהיינו עיגול שרוחבו שלושים ושתים אמה], והוא שיעור יניקת האילן לדברי עולא. ואם כן יש להקשות, דַּאֲבַתְּי פָּשׁ לֵיהּ פַּלְגָא דְּאַמְּתָא – שעדיין נשאר הפרש של חצי אמה בין השיעור המפורש במשנה לדברי עולא. שהרי לעולא אין האילן יונק אלא שש עשרה אמה לכל רוח בעיגול, שהם שבע מאות ששים ושמונה אמות מרובעות, ואילו לפי השיעור המפורש במשנה שיעור יניקת האילן הוא שש עשרה אמה וחצי לכל רוח בעיגול, שהם שמונה מאות שלושים ושלוש אמות ושליש.

מתרצת הגמרא: הֵיינוּ דְּלֹא דָּק – זו הכוונה במה שנתבאר לעיל שעולא לא דקדק בדבריו, וּלְחוּמְרָא לֹא דָּק – ולהחמיר אמר את דבריו שלא בדקדוק, שהיה יכול לומר שאילן היונק עד שש עשרה אמה וחצי אין מביאים ביכורים מפירותיו, אלא שלא צמצם דבריו ונקט לחומרא לפטור רק עד שש עשרה אמה.

הגמרא מקשה על דברי עולא ממשנה: תָּא שְׁמַע – בוא ושמע ראיה שלא כדברי עולא. שנינו במשנה (ביכורים פ״א מי״א), הַקּוֹנֶה אִילָן וְקַרְקָעוֹ – אדם הקונה מחבירו אילן פרי יחד עם הקרקע שסביבו, מֵבִיא וְקוֹרֵא – עליו להביא ביכורים מן הפירות הגדלים באילן זה, ורשאי הוא לקרוא עליהם את המקראות האמורים בפרשת ביכורים (דברים כו ה־י). ואף שנאמר בהם (שם פסוק י) רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לִי׳, מאחר שהקרקע שלו היא.

מבררת הגמרא: מַאי לַאו – האם אין כוונת המשנה, שמביא ביכורים אף כשקנה קרקע בָּל שֶׁהוּא – קרקע מועטת מסביב לאילן, ואף שהאילן יונק משדה חבירו, ושלא כדברי עולא הסובר שאין מביאים ביכורים אלא כשיש לו מסביב לאילן קרקע בשיעור שש עשרה אמה לכל צד.

דוחה הגמרא: לֹא – אין להוכיח כן מדברי המשנה, מאחר שיתכן שאין הדברים אמורים אלא כשקנה יחד עם האילן קרקע בשיעור שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה לכל רוח.

הגמרא מקשה עוד על דברי עולא ממשנה: תָּא שְׁמַע, שנינו במשנה (שם מ״ו), שאדם שקָנָה שְׁנֵי אִילָנוֹת בְּתוֹךְ שדהו שֶׁל חֲבֵירוֹ, מֵבִיא הוא ביכורים מפירות האילנות, וְאֵינוֹ קוֹרֵא – אך אינו רשאי לקרוא עליהם את המקראות האמורים בפרשת ביכורים. מכיון שהדין הוא שאדם הקונה שני אילנות אינו קונה את הקרקע עמהם, אם לא פירש כן מתחילה, ומאחר שאין הקרקע שלו אינו יכול לומר ׳פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לִי׳.

מדייקת הגמרא: הָא שְׁלֹשָׁה – אבל אם קנה שלושה אילנות בשדה חבירו, אזי מֵבִיא ביכורים וְקוֹרֵא עליהם, שהקונה שלושה אילנות קנה קרקע עמהם אף אם לא פירש כן. מַאי לַאו – האם אין הכוונה בזה שקנה עמהם קרקע בָּל שֶׁהוּא, ויש להוכיח מכאן שלא כדברי עולא הסובר שאין אדם מביא ביכורים עד שיהא לו קרקע מסביב לאילן שש עשרה אמה לכל רוח.

דוחה הגמרא: לֹא – אין להוכיח כן מדברי המשנה, דְּהָכָא נָמֵי שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה – שאף כאן יתכן לומר שקונה הוא עמהם קרקע בשיעור שש עשרה אמה לכל רוח.

הגמרא מקשה שוב על דברי עולא ממשנה: תָּא שְׁמַע, שנינו במשנה (פאה פ״ג מ״ו), רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, קַרְקַע בָּל שֶׁהוּא – אפילו קטנה ביותר, חַיָּיב בְּפֵאָה – חייב להשאיר קרקע בקצה השדה שלא לקוצרה, וּבְהבאת בִּכּוּרִים, וְכוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוֹזְבּוּל. כלומר, תקנת חכמים היא שיכתוב המלוה פרוזבול לפני סיום שנת השמיטה כדי שלא ישמט חובו של הלוה. אך לא תיקנו חכמים כן אלא באופן שיש למלוה קרקע. ועל כך אומר רבי עקיבא שדי בזה שיש למלוה קרקע בל שהוא, ומעתה רשאי הוא לכתוב פרוזבול אף אם שטר ההלואה ערכו רב יותר מערך הקרקע.

המשך מעמוד רלד

הטומאה ועל האנשים העוברים שם, ויטמאו האנשים בטומאת אהל המת.

שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא – פשוט הדבר שזו כוונת דברי רבי שמעון, שהרי מִפְּנֵי הַטּוּמְאָה תְּנַן במשנתינו, ומדוע הוצרכה הברייתא לפרש את הדברים. משיבה הגמרא: אִי מִמַּתְנִיתִין – אם היינו למדים רק מדברי רבי שמעון במשנה, הֲוָה אָמֵינָא – היה מקום לומר, שיש לחשוש לטומאה באופן כזה, דִּלְמָא מַיְיתֵי עוֹרֵב טוּמְאָה וְשָׁדֵי הָתָם – שמא יביא עורב כזית מן המת ויזרוק בין ענפי האילן, ומאחר שהענפים רבים וצפופים תעמוד הטומאה שם ולא תפול לארץ, וכל העובר תחת האילן נטמא מחמת כך. וְאם אכן זהו החשש, אזי סַגְיָא בְּדַחְלוּלֵי בְּעָלְמָא – די בכך שיעשה בעל האילן חלל בין הענפים, על ידי שיקוץ כל ענף מתוך שני ענפים, וממילא לא תוכל הטומאה לעמוד בין הענפים אלא תפול לארץ, ואין צריך לקצוץ את כל הענפים הנוטים לרשות הרבים. קָא מַשְׁמַע לָן – לכך משמיענו התנא בברייתא, שאין החשש משום כך, אלא אף אם תעמוד הטומאה בארץ יש חשש שיאהיל ענף מן האילן על הטומאה ועל העוברים ושבים, ולפיכך אפילו אם לא נותר אלא ענף אחד הנוטה לרשות הרבים, מזיק הוא את העוברים ושבים, ויש לקוצצו.

הדרן עלך לא יחפור

וְנִקְנִין עָמָּהּ [–עם הקרקע] נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת [–מטלטלין]. דהיינו, הדין הוא שקרקע נקנית בכסף או שטר או חזקה, ואילו מטלטלין אינם נקנים אלא במשיכה. אמנם אם קונה אדם מחבירו מטלטלין יחד עם קרקע, אזי די בכך שיקנה את הקרקע בכסף או שטר או חזקה, וקונה בכך אף את המטלטלין אגב הקרקע. ודי לזה אפילו בקרקע כל שהוא. ומאחר ששנינו שאדם שיש לו קרקע כל שהוא חייב להביא ביכורים, סברה הגמרא שהכוונה בזה לאדם שיש לו אילן העומד בקרקע קטנה, שחייב להביא ביכורים אף שבהברח יונק האילן משדה חבירו. ויש להוכיח מכאן שלא כדברי עולא, הסובר שאין אדם חייב להביא ביכורים אם אין לו קרקע בשיעור שש עשרה אמה לכל רוח, כדי שיעור יניקת האילן.

מתרצת הגמרא: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן בְּחִיטֵּי – המשנה עוסקת באדם שזרע בשדהו חטים, שאף הן משבעת המינים וחייבות בביכורים, ודי להן בקרקע כל שהוא, מאחר שאין החטים יונקות מן הקרקעות שסביבן, אך באילן היונק בשיעור שש עשרה אמה מן השדות שמסביב, יתכן שאין בעליו חייב להביא ביכורים אם אין הקרקעות שלו.

דַּיְקָא נַמִּי – אכן יש לדייק מדברי המשנה שעוסקת היא בחטים, דְּקָתָנֵי קרקע כָּל שֶׁהוּא, דהיינו, קרקע קטנה ביותר, שאינה ראויה לגדל אילן אלא חטים בלבד. שְׁמַע מִינָּהּ – אכן יש להוכיח כן מדברי המשנה.

הגמרא מקשה על עולא מברייתא: תָּא שְׁמַע – בוא ושמע ראיה שלא כדברי עולא, שנינו בברייתא, אִילָן שמְקָצָתוֹ גדל בָּאָרֶץ [–בארץ ישראל], וּמְקָצָתוֹ גדל בְּחוּצָה לָאָרֶץ, מֻכָּל וְחוּלִּין מְעוֹרָבִין זֶה בָּזֶה, דִּבְרֵי רַבִּי. שמאחר והפירות הגדלים בתוך ארץ ישראל טבל הם וחייבים במעשרות, ואילו הפירות הגדלים בחוץ לארץ חולין הם ואינם חייבים במעשרות, נמצא שבכל פרי ופרי מפירות האילן ישנה תערובת של טבל וחולין. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אין הטבל והחולין מתערבים זה בזה, אלא פרי הַגָּדֵל בְּחִיּוּב – בחלקו של האילן הגדל בארץ ישראל, חַיָּיב בתרומות ומעשרות, ואילו פרי הַגָּדֵל בְּפָטוּר – בחלקו של האילן הגדל בחוץ לארץ, פָּטוּר.

מדייקת הגמרא: עַד כָּאן לֹא פְּלִיגִי רבי ורבן שמעון בן גמליאל אֶלָּא בסברא זו, דְּמַר [–רבן שמעון בן גמליאל] סָבַר, יֵשׁ בְּרֵירָה – ניתן לברר איזה פרי גדל בחוץ לארץ ופטור ממעשר, ואיזה פרי גדל בארץ ישראל וחייב במעשר. וּמַר [–רבי] סָבַר, אֵין בְּרֵירָה – אי אפשר לברר זאת, אלא הכל מעורב זה בזה. אֲבָל באופן שיהא האילן כולו גָּדֵל בְּפָטוּר – בחוץ לארץ, בתוך שש עשרה אמה לארץ ישראל, דִּבְרֵי הַכֹּל פָּטוּר – יודו שניהם שפירותיו פטורים ממעשרות. ויש להוכיח מכאן שלא כדברי עולא הסובר שאילן יונק עד שש עשרה אמה לכל צד.

מתרצת הגמרא: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – ברייתא זו עוסקת בִּדְמָפְסִיק צוֹנְמָא – שישנו סלע המפסיק בין שורשי האילן הנמצאים בארץ ישראל לשורשי האילן הנמצאים בחוץ לארץ, ואינם יונקים זה מזה, ולפיכך אילו היה האילן כולו עומד בחוץ לארץ היו הכל מודים שאינו חייב במצוות התלויות בארץ, מאחר שאין השורשים יכולים לינק מקרקע ארץ ישראל.

שואלת הגמרא: אִי הָכִי, שהסלע מפסיק בין השורשים, מַאי טַעְמַיְהוּ דְּרַבִּי הסובר שטבל וחולין מעורבים זה בזה, הרי אין שני חלקי האילן יכולים לינק זה מזה. משיבה הגמרא: דְּהַדְרֵי עָרְבֵי – מדובר באופן שהגזע חוזר ונעשה אחד מעל הקרקע, ואין הסלע מפסיק אלא בין השורשים שתחת הקרקע. (וּכְמַאי) [וְכָמָא] קָא מִיפַּלְגֵי רבי ורבן שמעון בן גמליאל, מַר [–רבי] סָבַר, אֲוִירָא מְבַלְבֵּל – כיון שחוזרים הענפים ומתערבים למעלה באויר העולם, מתערבת אף היניקה בין שני צדדי האילן, ולפיכך טבל וחולין מעורבים זה בזה. וּמַר [–רבן שמעון בן גמליאל] סָבַר, הָאי לְחוּדֵיהּ קָאֵי וְהָאי לְחוּדֵיהּ קָאֵי – צד זה עומד לבדו וצד השני עומד לבדו, שמאחר והסלע מפסיק בין השורשים, אין היניקה חוזרת ומתערבת מעל הקרקע, ולפיכך הגדל בחיוב חייב והגדל בפטור פטור.

הגמרא מקשה על דברי עולא הסובר שאילן יונק רק שש עשרה אמה: וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה וְתוּ לֹא – האם אין אילן יונק אלא שש עשרה אמה ולא יותר, וְהָא תְּנַן – והרי שנינו לעיל (כה:) שמְרַחִיקִין אֶת הָאִילָן מִן הַבּוֹר עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ אַמָּה, כדי שלא יזיקו שורשי האילן את כותלי הבור, ומוכח מכך, שהשורשים מתפשטים ויונקים עד עשרים וחמש אמה. מתרצת הגמרא: אָמַר אַבַּיֵי, מֵיזַל טוּבָא אָזְלֵי – אכן השורשים הולכים מרחק רב, אבל אַכְחוּשֵׁי לֹא מַכְחֲשֵׁי – אך אין הם יונקים ומכחישים בקרקע אֶלָּא עַד שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה, טְפֵי לֹא מַכְחֲשֵׁי – ובמרחק גדול יותר אין הם מכחישים את הקרקע, ולפיכך אין הוא גזלן אלא כשיש שדה של אחר בתוך שש עשרה אמה לאילן.

הגמרא מביאה דעות נוספות של אמוראים לגבי דין אילן הסמוך למיצר: כִּי אֲתָא רַב דִּימִי מארץ ישראל לבבל, אָמַר, בָּעָא מִינַּיהּ – שאל רַיִישׁ לָקִישׁ מֵרַבִּי יוֹחָנָן, אִילָן הָעומד בְּפָמּוּדָהּ לְמֵיצַר [–גבול שבין השדות], בְּתוֹךְ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה לשדה חבירו, מַהוּ – האם מביאים ביכורים מפירותיו, או לא. אָמַר לֵיהּ רבי יוחנן לריש לקיש, נַזָלָן הוּא, שהרי יונק משדה אחרים, ולפיכך אֵין מְבִיאִין מִמֶּנּוּ בִּכּוּרִים.

דעה החולקת: כִּי אֲתָא רָבִין מארץ ישראל לבבל, אָמַר בשם רַבִּי יוֹחָנָן, אֶחָד אִילָן הַפָּמּוּדָהּ לְמֵיצַר – בין אילן העומד בסמוך לגבול שבין השדות, וְאֶחָד אִילָן הַנּוֹטֶה – ובין אילן שענפיו נוטים לתוך שדה חבירו, מֵבִיא בעל האילן ביכורים מפירותיו, וְקוֹרֵא עליהם את המקראות האמורים בפרשת ביכורים, מאחר שֶׁעָלָה מָנָת כֵּן הֻנְחַל יְהוֹשֻׁעַ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הָאָרֶץ, שהתנה עמהם שלא יקפידו זה על זה בענינים אלו. ונמצא, שבעל האילן כדין הוא עושה, ואין חבירו יכול לעכב בידו.

משנה

משנה זו עוסקת בדין אילן שענפיו נוטים לתוך שדה חבירו, ומבארת, אימתי בעל השדה ניזוק מכך ורשאי הוא לעכב על בעל האילן, ואימתי אינו רשאי לעכב.

אִילָן שֶׁהוּא נוֹטֶה על ידי ענפיו לְשָׂדֶה חֲבֵירוֹ, קוֹצֵץ בעל השדה מן ענפי האילן עד לגובה מְלֹא הַמַּרְדֵּעַ – השוט שמכים בו את הבהמה, כשהוא עומד עַל גַּבֵּי הַמַּחֲרֵישָׁה. שבשעה שחורש בעל השדה בשדהו, נזקק הוא לעיתים להרים את השוט ולהכות בו מעל גבי הבהמה החורשת, ולפיכך רשאי הוא לקצוץ מן הענפים עד לגובה המרדע מעל המחרישה, כדי שלא יעכבו אותו מלחרוש שם. וּבָחָרוּב וּבַשְּׁקָמָה – ואם הענפים של אילן חרוב או שקמה הם, שענפיהם מרובים, וכאשר נכנסים לשדה חבירו הצל שלהם מזיק לשדה, רשאי הוא לקוצצם כְּנֶגֶד הַמַּשְׁקוֹלֶת – חוט של אדריכלים המשמש למדידה בקו ישר, כלומר, רשאי הוא לקצוץ כל ענף הנבנס לתוך שדהו.

ואם שדה זו שהענפים נוטים לתוכה בֵּית הַשַּׁלְחִין היא, שיבישה היא ונצרכת להשקיה תדיר, והצל מזיק לה ביותר, אזי רשאי בעל השדה לקצוץ את כָּל סוגי הָאִילָן, ולא רק חרוב ושקמה, כְּנֶגֶד הַמַּשְׁקוֹלֶת – כל הנוטה מן הענפים לתוך שדהו.

אֲבָא שָׁאוּל אוֹמֵר, כָּל אִילָן סָרָק – שאינו נותן פירות, רשאי בעל השדה לקוצצו כְּנֶגֶד הַמַּשְׁקוֹלֶת.

גמרא

הגמרא מסתפקת בהבנת דברי אבא שאול: אִיבַּעְיָא לְהוּ – נסתפקו בני הישיבה, האם דברי אֲבָא שָׁאוּל אַרִישָׁא קָאֵי – על הרישא של המשנה נאמרו, שסובר תנא קמא שאין לקצוץ את כל הענפים הנוטים לשדה אלא בחרוב ושקמה, ועל כך בא אבא שאול להוסיף שאף בכל אילן סרק ניתן לקצוץ את כל ענפיו הנוטים. אוֹ אַסֵּיפָא קָאֵי – או שמא נאמרו דבריו על הסיפא, העוסקת בשדה בית השלחין, שלדברי תנא קמא מותר לקצוץ כל ענפי אילן הנוטים לשדה בית השלחין ואף באילן הנותן פירות, ועל כך חולק

המשך בעמוד רלד

אבא שאול ואומר שאין לקצוץ לגמרי אלא ענפי אילן סרק, אך ענפי אילן פרי אין לקוצצם אלא כשיעור המרדע מעל גבי המחרישה.

הגמרא פושטת ספק זה מברייתא: **תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא**, שדה בֵּית הַשַּׁלְחִין שנכנסים בה ענפי אילנות, **אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר**, רשאי בעל השדה לקצוץ את ענפי **כָּל הָאִילָן** [–כל סוגי האילנות] **כְּנֶגֶד הַמַּשְׁקוֹלֶת, מִפְּנֵי שֶׁהַצֵּל** הנגרם מן הענפים **רַע** [–מזיק] **לְבֵית הַשַּׁלְחִין**. ויש להוכיח מכאן, שאבא שאול אינו חולק על הדין המבואר בסיפא של המשנה, שמותר לקצוץ אף ענפי אילן מאכל הנוטים לשדה בית השלחין. אלא בהכרח **שְׁמַע מִינָּה אַרִישָׁא קָאֵי** – שעל הרישא אמר אבא שאול את דבריו, וסובר שבשדה שאינה של בית השלחין רשאי בעל השדה לקצוץ כל ענפי אילן סרק הנוטים לשדהו, ולא רק ענפי חרוב ושקמה. **שְׁמַע מִינָּה** – אכן יש להוכיח כן.

אָמַר רַב אַשִׁי, מַתְנִיתִין נַמִּי דַּיְיקָא – אף מדברי המשנה יש לדייק כן, שאבא שאול חולק על הדין המבואר ברישא ולא על הדין המבואר בסיפא. **דְּקָתָנֵי** – שהרי כתוב בדברי אבא שאול 'כָּל אִילָן **סָרָק** כנגד המשקולת', ומתיבת 'כל' משמע שבא להוסיף על דברי תנא קמא. **אִי אָמְרַת בְּשְׁלָמָא אַרִישָׁא קָאֵי** – אם נאמר שדברי אבא שאול נאמרו על הרישא, יהיו דבריו מובנים, **דְּהֵיינוּ דְּקָתָנֵי כָּל אִילָן** – שלפיכך נקט בדבריו 'כל אילן', כדי להוסיף על דברי תנא קמא הסובר שאינו קוצץ את כל הענפים הנוטים אלא בחרוב ושקמה. **אֶלָּא אִי אָמְרַת אַסֵּיפָא קָאֵי** – אך אם נאמר שאבא שאול אמר את דבריו על הסיפא של המשנה, העוסקת בשדה בית השלחין, שלדברי תנא קמא ניתן לקצוץ אפילו ענפי אילן פרי, ולדעת אבא שאול אין לקצוץ אלא ענפי אילן סרק, אם כן מדוע אמר 'כל', הרי אינו בא להוסיף על דברי תנא קמא אלא לגרע, ואם כן, **אִילָן סָרָק מִיבָּעֵי לֵיהּ** – היה לו לומר שאינו קוצץ אלא אילן סרק בלבד. **אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ** – בהכרח יש ללמוד מכך, שדברי אבא שאול **אַרִישָׁא קָאֵי** – על הרישא נאמרו. **שְׁמַע מִינָּהּ** – אכן יש להוכיח כן מדברי המשנה.

משנה

משנה זו עוסקת באילן שענפיו נוטים לרשות הרבים, ומבארת עד כמה חייב בעל האילן לקצוץ את הענפים.

אִילָן שֶׁהוּא נוֹטֶה לִרְשׁוּת הָרַבִּים, קוֹצִין בעל האילן מן הענפים **הַתַּחְתּוֹנִים בִּכְדֵי שֶׁיְּהֵא גָּמָל עוֹבֵר וְרוֹכְבוֹ** – כפי השיעור הנדרש שיוכל אדם לעבור תחת הענפים העליונים כשהוא רכוב על גמל. זו היא דעת חכמים.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, קוצץ כפי השיעור הנדרש על מנת שיוכל לעבור תחת הענפים **גָּמָל הַטָּעוּן פִּשְׁתָּן אוֹ חֲבִילֵי זְמוֹרוֹת** [–ענפים]. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר**, חייב בעל האילן לקצוץ את **כָּל** ענפי **הָאִילָן כְּנֶגֶד הַמַּשְׁקוֹלֶת**, דהיינו, כל מה שנוטה מהם לתוך רשות הרבים, **מִפְּנֵי הַטּוּמְאָה**.

גמרא

הגמרא מבררת מי הוא התנא ששנה את הדין המבואר במשנה:

מַאן תַּנָּא – מי הוא התנא הסובר **דְּבָנְזִקִין בָּתַר אוּמְדָּנָא דְּהַשְׁתָּא אַלְּוְלֵינְן** – שבנזקים די בכך שנלך כפי האומדן של עכשיו. כלומר, מאחר שהענפים של האילן יוצאים ומזיקים את בני רשות הרבים, היה מקום לומר שיש לחייב את בעל האילן לקצוץ את האילן כולו, ואין די בכך שיקצוץ את הענפים הנוטים לרשות הרבים, שהרי חוזרים הם וגדלים לאחר זמן. אך התנא של המשנה אינו סובר כן, אלא סובר שיש לילך כפי האומדן של עכשיו, ומאחר שעתה קוצץ בעל האילן את הענפים באופן שאינם מפריעים לבני רשות הרבים, די בכך. ולפיכך מבררת הגמרא, מי הוא התנא שסובר כן.

מבארת הגמרא: **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ**, הלכה זו אם יש לילך לפי האומדן של עכשיו, **בְּמַחֲלוֹקֶת** היא **שָׁנוּיָה**, ומשנתינו כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר **הִיא** – הסובר שאם עתה אין חשש נזק, אין אוסרים את הדבר. **דְּתָנַן** – שנינו במשנה (להלן ס.), **אֵין עוֹשִׂין חֲלָל תַּחַת רִשּׁוּת הָרַבִּים**, דהיינו, שאין אדם רשאי לחפור תחת רשות הרבים **בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת**, מאחר שיש לחוש שמא תיפול תקרת הבור, ויפלו העוברים ושבים לתוכו וינזקו. זו היא שיטת חכמים. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַתִּיר**, ובתנאי שיעשה על גבי הבור כיסוי חזק, **כְּבְרֵי שֶׁתַּחְא עֲגָלָה מְהֻלֶּכֶת וּשְׁעוֹנָה אֲבָנִים** מעל גבי הבור. שבאופן כזה אין חשש שישבר הכיסוי. אמנם חכמים אוסרים אף באופן כזה, מאחר שאף אם עתה הכיסוי חזק, מכל מקום לאחר זמן יכול הוא להתליע ולהישבר. וסובר ריש לקיש שיש לתלות את דין משנתינו במחלוקת רבי אליעזר וחכמים. שדעת חכמים במשנתינו הסוברים שדי בקציצת הענפים היוצאים עתה, אף שעתידים לשוב ולגדול לאחר זמן, היא כדעת רבי אליעזר שם, המתיר לחפור בור תחת רשות הרבים אם מניח עליו כיסוי חזק, אף שעשוי הוא להתליע לאחר זמן ולהישבר. אך לדעת חכמים שם האוסרים בזה, יהא בעל האילן חייב לקצוץ את אילנו לגמרי, מפני הענפים העתידים לצמוח לאחר זמן.

הגמרא מביאה את דעת החולק הסובר שאין לדמות המשניות זו לזו: **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנָן** – אפילו אם תאמר שמשנתינו היא כדעת חכמים שם, אין קושיא בדבר, מאחר שיש לחלק בין המקרים. **הָתָם** – במשנה שם העוסקת בחופר בור תחת רשות הרבים, אוסרים חכמים לעשות כן, משום **דְּזִימְנִין דְּמַפְתְּחִית וְלָאו אַדַּעְתֵּיהּ** – לעיתים הכיסוי מתליע ונחסר, ואין אדם שם ליבו לכך, ויכולים העוברים ושבים לילך שם וליפול לתוך הבור. **אֲבָל הָכָא** – במשנתינו לגבי ענפים היוצאים לרשות הרבים, אין לחשוש לכך, משום **דַּמָּא קָא קָיֵיץ לֵיהּ** – כל ענף היוצא ראשון יקדים בעל האילן לקוצצו, ולפיכך לא יבואו להיכשל בו העוברים ושבים.

שנינו במשנה: **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר גָּמָל טָעוּן פִּשְׁתָּן אוֹ חֲבִילֵי זְמוֹרוֹת. אִיבַּעְיָא לְהוּ** – נסתפקו בני הישיבה, **הַאי שִׁיעוּרָא דְּרַבִּי יְהוּדָה נָפֵישׁ** – האם השיעור שאמר רבי יהודה, שיש להשאיר מקום לגמל הטעון פשתן או חבילי זמורות, גדול הוא מן השיעור שאמרו חכמים בכדי שיעבור גמל ורוכבו, **אוֹ דִלְמָא שִׁיעוּרָא דְּרַבָּנָן נָפֵישׁ** – או שמא השיעור שאמרו חכמים גדול הוא מן השיעור שאמר רבי יהודה.

פושטת הגמרא: **פְּשִׁיטָא דְּשִׁיעוּרָא דְּרַבָּנָן נָפֵישׁ** – פשוט הדבר שהשיעור שאמרו חכמים גדול מן השיעור שאמר רבי יהודה, **דְּאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ שִׁיעוּרָא דְּרַבִּי יְהוּדָה נָפֵישׁ** – שאם תעלה על דעתך ששיעורו של רבי יהודה גדול משל חכמים, אם כן, **רַבָּנָן** ששיערו בכדי גמל ורוכבו עליו, **בְּשִׁיעוּרָא דְּרַבִּי יְהוּדָה הֵיכִי עָבְדִי** – מה יעשו בשיעורו של רבי יהודה. כלומר, אם יצטרך אדם לעבור עם גמל הטעון פשתן או חבילי זמורות, כיצד יוכל לעבור. ובהכרח, ששיעורם של חכמים גדול משיעורו של רבי יהודה, ולפיכך אם יקצוץ בעל האילן את הענפים כשיעור גמל ורוכבו, יוכל אף גמל ומטענו לעבור שם.

שואלת הגמרא: **וְאֶלָּא מַאי** – אלא מה צריך לומר, **דִּשְׁיעוּרָא דְּרַבָּנָן נָפֵישׁ** – ששיעורם של חכמים גדול משיעורו של רבי יהודה, אם כן, **רַבִּי יְהוּדָה** ששיער בכדי גמל הטעון פשתן, **בְּשִׁיעוּרָא דְּרַבָּנָן מַאי עָבֵיד** – מה יעשה בשיעורם של חכמים. כלומר, אם יצטרך גמל ורוכבו לעבור שם, כיצד יוכל לעבור. משיבה הגמרא: **אֶפְשָׁר דְּנָחֵין וְחָלִיף תּוֹתֵיהּ** – יכול הוא להתכופף ולעבור מתחת ענפי האילן, ולפיכך די בהנחת מקום כפי השיעור הנצרך לגמל הטעון פשתן.

שנינו במשנה: **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר כָּל הָאִילָן כְּנֶגֶד הַמַּשְׁקוֹלֶת מִפְּנֵי הַטּוּמְאָה.**

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את דברי רבי שמעון: **תָּנָא** – שנינו בברייתא, שכוונת דבריו של רבי שמעון היא, שיש לקצוץ את כל הענפים היוצאים **מִפְּנֵי אֹהֶל הַטּוּמְאָה**. שיש לחשוש שמא יפול כזית מן המת מתחת לענפי האילן, ויאהילו הענפים על

המשך בעמוד רכ